

КИЇВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС: ВИТОКИ,
ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

18–19 грудня 2020 р.

Частина I

Видавничий дім
«Гельветика»
2020

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Голова організаційного комітету:

Кузнєцова Наталія Семенівна – доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, віце-президент НАПрН України, керівник Київського регіонального центру НАПрН України.

Члени організаційного комітету:

Гриняк Андрій Богданович – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, керівник відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України;

Кот Олексій Олександрович – доктор юридичних наук, старший дослідник, член-кореспондент НАПрН України, провідний науковий співробітник відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України;

Кохановська Олена Валеонівна – доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, академік-секретар відділення цивільно-правових наук НАПрН України, професор кафедри цивільного права Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Носік Володимир Васильович – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, вчений секретар відділення екологічного господарського та аграрного права НАПрН України, завідувач кафедри земельного та аграрного права Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Притика Юрій Дмитрович – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри правосуддя Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Хоменко Михайло Михайлович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Цивільне право і процес: витоки, здобутки та перспективи розвитку:

Ц58 Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 18–19 грудня 2020 р. – Київ : Київський регіональний центр, 2020. – Ч. 1. – 176 с.

ISBN 978-966-992-339-4

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на міжнародну науково-практичну конференцію «Цивільне право і процес: витоки, здобутки та перспективи розвитку», яка відбулась на базі Київського регіонального центру Національної академії правових наук України 18–19 грудня 2020 р.

УДК 347(063)

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Правова природа правочину, вчиненого під впливом насильства Алексій Р. В.	7
Простій як вид оплати праці під час карантину Ділігул А. С.	11
Окремі аспекти реалізації права на землю за цивільним законодавством Карпенко Р. В., Балагурак В. В.	13
Примусове припинення права власності: основні аспекти функціонування Карпенко Р. В., Іванова М. І., Олійник І. О.	16
Право спільної сумісної власності подружжя: аналіз головних аспектів функціонування Карпенко Р. В., Тукіна С. В.	18
Цивільно-правові аспекти регулювання відносин, учасники яких зазнали домашнього насильства Клименко С. В.	21
Цивільне право в механізмі реалізації державної екологічної політики України Краснова М. В.	24
Охорона правомірних очікувань учасників сімейних відносин Менджул М. В.	27
Штучний інтелект як об'єкт цивільного права Мічурін Є. О.	31
Категорія «іноземна юридична особа» в праві України Овечкіна О. С.	35
До проблеми припинення опіки та піклування Рубан О. О.	39
Правомірні очікування та інтерес Харитонов Є. О.	43
Фраудаторний договір як фіктивний правочин Явор О. А.	47

ОХОРОНА ПРАВОМІРНИХ ОЧІКУВАНЬ УЧАСНИКІВ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН

Менджул М. В.

*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Питання європейської інтеграції залишається стрижневим у стратегії розвитку України і зумовлює актуальність гармонізації національного законодавства з європейським. Питання часткової уніфікації та гармонізації стосуються як публічного, так і приватного права. Н.С. Кузнецова відзначає, що важливим напрямом розвитку цивілістичної науки є забезпечення єдності правового регулювання всієї маси приватноправових відносин [1, с. 32]. О.В. Кохановська вважає, що у процесі рекодифікації ЦК важливою є робота над єдиною термінологією, яка слугуватиме зближенню національних доктрин країн ЄС [2, с. 42]. Безперечно процеси гармонізації повинні охопити весь масив приватного права, у тому числі сімейне право, саме тому важливо дослідити поняття та терміни, що утвердилися у праві європейських держав, з метою запровадження уніфікованої термінології.

Одним із таких понять є «правомірні очікування», що викликає дедалі більший інтерес як у науковців, так і у практиків, у тому числі і щодо можливості захисту таких очікувань учасниками різних правових відносин. Термін «legitimate expectation» є звичним для англійського права [3; 4], але завдяки практиці Європейського суду з прав людини він застосовується не тільки при захисті майнових (наприклад, права власності [5]), але і особистих немайнових прав (наприклад, приватного життя [6]), а також поступово увійшов у національне правозастосування.

Насамперед зупинимося на термінології, так як термін «legitimate expectation» застосовується в українських наукових працях у перекладі по-різному – «законні очікування» [7, с. 139], «легітимні очікування» [8, с. 107] та «правомірні очікування» [9]. На нашу думку, більш доречним є застосування все ж терміну «правомірні очікування», оскільки законні очікування, можуть тлумачитися звужено і зводиться тільки до тих, які випливають із закону. ЄСПЛ виходить з позиції, що «закон» у розумінні «передбачений законом» охоплює також і неписаний закон (п. 47 рішення «The Sunday Times v. the United Kingdom»). Тобто, конструкція «передбачений законом» передбачає, що відносини можуть регулюватися не тільки нормами закону, підзаконними актами,

але і судовою практикою та договорами, які в однаковій мірі мають бути якісними, чіткими, щоб особа могла передбачити наслідки їх дії.

Різне і розуміння вказаних понять, так О.А. Беляневич вважає, що легітимні очікування є елементом правової визначеності та верховенства права, що передбачає і вимогу формальної законності, а крім того, легітимні очікування внутрішньо пов'язані із розумністю, справедливістю та добросовісністю [10, с. 13]. Розглядають законні очікування і як концепцію, що є важливою складовою принципу правової визначеності [11, с. 27]. На нашу думку, правомірні очікування – це принцип, що випливає з верховенства права та тісно пов'язаний із принципами правової визначеності, рівності та справедливості.

– При порівнянні термінів «право», «очікування» та «інтерес» слушно зазначає І.В. Спасибо-Фатєєва, що інтерес це ще не набуте право, а стимул до його набуття. Науковиця пропонує під правом очікування розуміти «зародкове право», яке почало формуватися у правовідносинах і яке існує до появи зрілого майнового права [7, с. 141]. Безперечно правомірні очікування можна розглядатися як окремий об'єкт, і вони можуть мати майновий характер, якщо у підсумку особа очікує на набуття речі чи майнового права на річ. Водночас з урахуванням практики ЄСПЛ, захист правомірних очікувань особи можливий, якщо вони випливають із правових підстав, при цьому поведінка особи є добросовісною і правомірні очікування можливі як щодо майнового права, так і щодо особистого немайнового права.

Учасники сімейних правовідносин теж можуть мати правомірні очікування і варто зупинитися саме на охороні правомірних очікувань нормами Сімейного кодексу України. Так, правомірними будуть очікування наречених укласти шлюб, і СК України містить ряд норм спрямованих на охорону таких очікувань, зокрема: встановлення обов'язку органу державної реєстрації актів цивільного стану ознайомити наречених з їхніми правами та обов'язками як майбутніх подружжя і батьків та попередити про відповідальність за приховання перешкод до реєстрації шлюбу (ст. 29); встановлення обов'язку наречених повідомити один одного про стан здоров'я (ст. 30); встановлення строків реєстрації шлюбу, а також темпоральне обмеження відкладення реєстрації шлюбу керівником органу державної реєстрації актів цивільного стану при наявності перешкод (ст. 33); визначення місця реєстрації шлюбу (ст. 34). Вказані норми спрямовані на встановлення правової визначеності і сприянню реалізації правомірних очікувань наречених щодо реєстрації шлюбу. Крім того, рішення про відкладення реєстрації шлюбу може бути оскаржене у судовому порядку згідно ч. 3 ст. 32 СК України.

Чоловік та жінка у шлюбі можуть мати правомірні очікування для здійснення свого права на батьківство та материнство. В цьому

випадку, СК України встановлює можливість захисту таких очікувань, зокрема і ст. 49, і ст. 50 передбачають, що небажання чи нездатність народити дитину можуть бути підставою для розірвання шлюбу.

Безперечно, в учасників сімейних відносин можливі правомірні очікування і щодо майна чи майнових прав, наприклад при здійсненні права спільної сумісної власності, а також щодо отримання аліментів. СК України містить цілу низку норм, що спрямовані на охорону правомірних очікувань подружжя як співвласників майна, зокрема: встановлення презумпції спільної сумісної власності (ст. 60); встановлення переліку об'єктів права спільної сумісної власності (ст. 61); надання можливості набути право спільної сумісної власності на майно, що належало дружині чи чоловіку (ст. 62); встановлення рівності чоловіка та жінки у здійсненні правомочностей щодо майна, яке належить їм на праві спільної сумісної власності (ст. 63); встановлення обов'язку при вчиненні дій щодо майна, здійснювати їх за згодою іншого із подружжя (ст. 65) та інші. Більше того, спрямованість на охорону правомірних очікувань подружжя щодо спільного майна, спостерігається і в нормах про поділ спільної сумісної власності.

Таким чином, наведеними прикладами ми ілюстративно доводимо достатність норм СК України для охорони та захисту більшості правомірних очікувань учасників сімейних відносин. Водночас чи потребують такі очікування окремого захисту питання, яке потребує ретельного вивчення, у тому числі із врахуванням судової практики. При цьому також необхідно враховувати специфіку сімейного права. До прикладу, при регулюванні сімейних відносин важливе значення має принцип найкращих інтересів дитини, і підхід до того, що інтереси дитини можуть переважати інтереси батьків уже утвердився у правозастосуванні. Тому вочевидь мова може йти і про пріоритет правомірних очікувань одних учасників сімейних відносин (дитини), над правомірними очікуваннями інших учасників таких відносин (батьків).

Література:

1. Кузнецова Н. С. Розвиток науки приватного права в контексті євроінтеграційних процесів / Гармонізація приватно-правового законодавства України із законодавством ЄС : збірник статей і тез ІХ Міжнародного цивільно-правового форуму. 11-12 квітня 2019 р. Київ. С. 30–33.
2. Кохановська О. В. Загальні положення книги першої Цивільного кодексу України та їх значення у процесі гармонізації приватно-правового законодавства України із законодавством країн ЄС / Гармонізація приватно-правового законодавства України із законо-

- давством ЄС : збірник статей і тез IX Міжнародного цивілістичного форуму. 11-12 квітня 2019 р. Київ. С. 41–44.
3. Robert E. Riggs. Legitimate Expectation and Procedural Fairness in English Law. *The American Journal of Comparative Law*. 1988. Volume 36. Issue 3. P. 395–436.
  4. Mark Elliott. From Heresy to Orthodoxy: Substantive Legitimate Expectations in English Public Law. *Legal Studies Research Paper Series*. 2016. № 5. URL: <https://publiclawforeveryone.com/2016/02/11/from-heresy-to-orthodoxy-substantive-legitimate-expectations-in-english-public-law/> (дата звернення: 29 листопада 2020).
  5. Рішення ЄСПЛ у справі «Зеленчук і Цицюра проти України» (Заяви № 846/16 та № 1075/16) від 22.05.2018. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c79#Text (дата звернення: 30 листопада 2020).
  6. Case of Von Hannover v. Germany (No.2) (Applications nos. 40660/08 and 60641/08). URL: <https://ihrec.ie/download/pdf/vonhannoversummary.pdf> (дата звернення: 30 листопада 2020).
  7. Спасибо-Фатеева І. В. Загальний огляд розуміння поняття права очікування та його значення для захисту майнових прав осіб. *Правомірні очікування* : збірник ст. / за ред. І. В. Списибо-Фатеевої. Харків : ЕКУС, 2020. С. 137–146.
  8. Сабодаш Р. Б. Право очікування на нерухоме майно: до питання про момент та правомірність виникнення. *Правомірні очікування* : збірник ст. / за ред. І. В. Списибо-Фатеевої. Харків : ЕКУС, 2020. С. 106–112.
  9. Майданик Р.А. Правомірні очікування як майнове право: практика ЄСПЛ, право України, інших європейських країн. *Правомірні очікування* : збірник ст. / за ред. І. В. Списибо-Фатеевої. Харків : ЕКУС, 2020. С. 92–97.
  10. Беляневич О.А. Автономне поняття «очікування» в практиці ЄСПЛ: питання застосування в світлі національної правової традиції. *Правомірні очікування* : збірник ст. / за ред. І. В. Списибо-Фатеевої. Харків : ЕКУС, 2020. С. 8–20.
  11. Богачова Л.Л. Законні (правомірні) очікування як елемент принципу правової визначеності у європейському і національному праві. *Правомірні очікування* : збірник ст. / за ред. І. В. Списибо-Фатеевої. Харків : ЕКУС, 2020. С. 21–32.

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

*«ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС: ВИТОКИ,
ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»*

(м. Київ, 18–19 грудня 2020 р.)

Частина I

Підписано до друку 23.12.2020. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 10,23. Тираж 150. Замовлення № 1220-342
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
03150, м. Київ, вул. Велика Васильківська 74, оф. 7
Телефон +38 (048) 709 38 69,
+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.